

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Кафедра спортивного туризму

Скабара Р.М.

Схема туристично-країнознавчої характеристики

Лекція з навчальної дисципліни

„ТУРИСТИЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО”

Для студентів спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа

(спеціалізація «Готельно-ресторанна справа»)

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

на засіданні кафедри спортивного туризму

„ ” 201 р. протокол №

Зав.каф _____ Кухтій А.О.

Методичні основи вивчення географічного положення країни. Географічне положення є першим пунктом плану туристської характеристики країни. Від того, наскільки яскраво написаний цей розділ, у значній мірі залежать подальші враження читача, студента, туриста чи представника туристської фірми про країну. Не правильним є перевантажувати характеристику географічного положення, включаючи у неї відомості про оточення, необхідним є жорсткий відбір матеріалу, інформації.

Єдиним критерієм такого відбору може бути концентрація уваги на тих відомостях, явищах і предметах, котрі формують своєрідні і унікальні риси конкретної країни.

Тому немає необхідності, недоцільно давати розгорнуту відповідь на кожен пункт плану. До нього, до його змісту потрібно підходити аналітично, маючи на увазі ті ж критерії. Звичайно, бажано включити в характеристику усі категорії, чи системи відносин, географічного положення. Але, як і у будь-якому правилі, тут також може бути виключення. Головне - дати уяву про той простір, навколишнє середовище, в якому існує держава, і визначити пов'язані з цим передумови розвитку туризму.

Класичний план характеристики географічного положення запропонував засновник вітчизняної економічної географії М.М.Баранський. Але в туристському країнознавстві для складання і оцінки географічного положення вважаємо необхідним дати короткі пояснення по основних пунктах плану. Опис положення об'єкту відносно основних ліній і точок на карті чи на материку означає необхідність визначити власне місцезположення території країни.

При цьому достатньо вказати суттєві риси місцезположення, вказавши, наприклад, що країна розташована в помірних широтах вздовж узбережжя певного материка.

Далі потрібно назвати, до узбереж яких значних об'єктів вод Світового океану має вихід країна і які можливості з цим пов'язані. Характеризуючи ж положення відносно річок і озер, враховують лише ті з них, які належать одночасно ще хоча б одній країні.

Далі потрібно згадати ті крупні форми рельєфу, які знову ж таки розташовані одночасно на території кількох держав-сусідів. Тобто, мова може йти, наприклад, про спільне використання у сфері туризму тих гірських систем чи гірських країн, які, розташовуючись поза територією тієї чи іншої країни, захищають її від холодних, жарких, вологих, сухих повітряних мас, перешкоджаючи чи сприяючи проникненню їх на дану територію.

Потім викладаємо матеріал, що складається з двох частин: перша - просте перерахування тих кліматичних поясів, в яких розташована країна; друга - не лише назва, які розташовані поряд з цією державою центри впливу на нього, але і коротка довідка про те, як це впливає на туризм.

Далі доцільно назвати природні зони, в яких розташована територія, давши коротку оцінку того, наскільки це є сприятливим для туризму.

Наступним етапом є характеристика економіко-географічних аспектів положення країни. Спочатку потрібно перерахувати ті держави, з якими вона межує. Стосовно ресурсно-географічного положення, то потрібно звернути увагу на співпадіння чи неспівпадіння потенціалів в сусідніх країнах, що відрізняються одна від одної різноманіттям, багатством і значимістю ресурсів сфери туризму. Якщо ресурсний потенціал сусідніх країн є біднішим чи він суттєво відрізняється за своїм складом, це вигідно для країни.

Треба також встановити, чи є у найближчому оточенні країни реальні споживачі продукції турбізнесу. При інших рівних умовах це економічно розвинуті країни (промислові і торговельні). Сприятливою рисою географічного положення є наявність крупних центрів і районів туризму на території сусідніх держав.

Характеризуючи транспортно-географічне положення, потрібно звертати увагу на те, які види транспорту забезпечують у сфері туризму міжнародні перевезення і зв'язки країни. Під оцінкою при цьому ми розуміємо специфічну особливість її положення в системі доріг континенту: центральне, периферійне, віддалене, ізольоване і т.і.

Якщо держава є членом військового угруповання, про це потрібно написати, оцінивши які це має наслідки. Якщо не є членом військового угруповання, то про це навіть не потрібно згадувати.

Туризм завжди є чутливим до екологічної ситуації. У цьому випадку потрібно вказати як сприятливість, так і несприятливість в екологічному відношенні простору, що оточує країну.

Географічне положення характеризується взаємовідношенням об'єкта з його зовнішнім середовищем. В країнознавстві географічне положення має велике значення, від нього залежить спосіб життя і навіть характер народу.

Через те що в країнознавстві головним об'єктом є країна, держава, то під географічним положенням розуміємо відношення конкретної країни до будь-яких інших об'єктів поза її територією, що впливають на можливості розвитку тут туризму. Таким чином, сутність географічного положення розкривається через систему територіальних відношень, котрі вчені-географи називають категоріями: математико-географічне положення, фізико-географічне положення, економіко-географічне положення, політико-географічне положення, еколого-географічне.

Але поняття географічне положення розглядаємо у двох напрямках: 1) географічне положення як фактор розвитку туризму; і 2) географічне положення як умова розвитку туризму.

Географічне положення як фактор передбачає виявлення і аналіз зв'язків (реальних і потенційних) для визначення їх впливу на розвиток туризму, його спеціалізацію, особливості організації і технології.

Усі ці питання передбачають, що студенти мають професійні знання, вміння і навички, котрі формуються на старших курсах. Розгляд географічного положення як фактора розвитку туризму не входить до компетенції туристського країнознавства, будучи частиною курсу Ресурси туризму.

Географічне положення як умова, місцеположення дозволяє розкрити основні передумови розвитку туризму, тому є обов'язковою складовою частиною туристської характеристики країни.

Деякі вчені визначають географічне положення як належність до конкретної території.

Сукупність усіх відомостей про географічне положення формують географічне середовище, простір, де існує держава, країна. Цей простір визначає характерні риси і властивості будь-якої території. Різні його аспекти є важливими для визначення різних напрямків у розвитку туризму.

План вивчення і характеристики географічного положення країни

Вивчення географічного положення країни пропонуємо проводити за наступним планом стосовно положень:

1. екватора, нульового меридіану, полюсів, тропіків і полярних кіл;
2. на материку/частині материка чи частині світу;
3. океанів, морів, крупних заток, проток, морських течій;
4. крупних форм рельєфу суші;
5. кліматичних поясів, кліматичних областей, центрів високого і низького тиску;
6. крупних річок і озер;
7. природних зон;
8. сусідського положення;
9. ресурсно-географічного;
10. центрів культури, релігій, цивілізацій;

11. промислових, сільськогосподарських і торговельних центрів;
12. найбільших туристських районів, центрів;
13. транспортно-географічного положення;
14. військово-політичних і економічних блоків чи союзів;
15. вогнищ війни та інших збройних конфліктів;
16. держав з нестабільною економічною і політичною ситуацією;
17. еколого-географічного;
18. загальний висновок про особливості географічного положення країни і оцінка його можливостей для розвитку туризму.

Природа як умова розвитку туризму. Природа, природне середовище - один з найважливіших блоків країнознавства. Природні умови і природні ресурси будь-якої країни, як правило, є основною частиною того потенціалу, що визначає можливості розвитку туризму. Це вимагає досить уважного і докладного аналізу практично усіх основних компонентів природи на досліджуваній території.

В курсі комплексного географічного країнознавства застосовують стандартний план характеристики: рельєф, клімат, води, ґрунти, рослинність, тваринний світ, природні зони і т.д., аналогічний до курсів загального землезнавства і фізичної географії.

Таким чином, комплексне країнознавство і туристське країнознавство тісно пов'язані між собою, мають спільний об'єкт дослідження і є розділами однієї галузі знання - країнознавства. Але до цього спільного об'єкта дослідження вони підходять під різним кутом зору: комплексне країнознавство розглядає загальні взаємозв'язки між цілісною природою, господарством і населенням, а туристське країнознавство вивчає лише ті компоненти і просторові відмінності, які впливають на розвиток туризму. Обидва ці курси мають подібну структуру, але відрізняються за метою і докладністю вивчення матеріалу.

Мета даного розділу - навчити студентів бачити і характеризувати ті компоненти і елементи природи, котрі визначають можливості розвитку не господарства в цілому, а туризму, а також, аналізуючи природну своєрідність територій, розуміти залежність видів і напрямків туризму від конкретних властивостей природи.

Цим і обумовлений відступ від стандартного плану характеристики. Так, наприклад, для фізико-географічної і комплексної країнознавчої характеристики обов'язковою є характеристика ґрунтів, які, за висловом В.В.Докучаєва, є дзеркалом ландшафту. В туристському країнознавстві у більшості випадків доцільно оминати характеристику ґрунтів, бо безпосереднього впливу на туризм вони не спричиняють.

Аналогічний приклад: в тих країнах, де річки і озера порівняно малі і розташовані в важкодоступних районах, характеризуючи внутрішні наземні води, доцільно обмежитися кількома загальними фразами, бо очевидно, що для розвитку туризму ці елементи природи явно не мають значення. Навпаки, потрібно приділити більше уваги вивченню і характеристиці підземних мінеральних вод, бо можливість розвитку лікувально-оздоровчого і рекреаційного туризму на пряму пов'язана з їх використанням практично в усіх країнах.

Далі будуть проаналізовані за планом усі основні компоненти і елементи природи, характеристика яких є необхідною для складання туристської характеристики природи країни.

Методи аналізу рельєфу. Характеристика рельєфу. Рельєф - базовий компонент природи будь-якої країни. По-перше, характеристика рельєфу формує початковий вигляд території, окрім цього, рельєф визначає можливості розвитку багатьох видів туризму, тобто він має самостійне значення як умова розвитку турбізнесу. По-друге, рельєф є важливим фактором, що впливає на інші компоненти природи: води, клімат, рослинність, тваринний світ. Чим багатоманітнішим є рельєф, тим багатшою

є природа країни загалом. Чим яскравіше виражене чергування форм рельєфу, тим більше зацікавлення воно викликає серед туристів.

Загальну характеристику рельєфу доцільно починати, вказавши, які форми рельєфу розташовані на території, яке є їх співвідношення за площею (яка з них переважає), перерахувати назви найбільш важливих гір і рівнин.

Найбільш розчленованим є рельєф в гірських районах, тому і почнемо з них. Характеристика гір включає низку моментів, кожен з яких має не лише самостійне значення, але і одночасно є логічним переходом до інших важливих аспектів. Так, наприклад, відомості про вік гір не лише дозволяють віднести їх до певного виду, але й допомагають визначити рухливість земної кори, тобто ймовірність землетрусів і вулканів. Гірські райони з підвищеною сейсмічною активністю, безумовно, малоприсадибні для розвитку туризму. Виключення складають окремі райони, де можна спостерігати виверження водних (гейзери) чи грязевих вулканів, а у виключних випадках - навіть магматичні виверження з безпечної відстані.

Характеристика найбільших і цікавих для туризму гір чи гірських хребтів (чи гірських країн) дається за таким планом: назва і розташування, вік, сейсмічна активність (там, де вона зустрічається). Далі - загальні риси морфоструктури: склад гірських хребтів (у випадку гірської країни), пролягання і взаєморозташування хребтів, середня і максимальна висота (назва найвищої вершини) гірського утворення, далі опис морфоскульптури гір: характер схилів і вершин.

Необхідно вказати, якими гірськими породами утворені гори, бо цей фактор часто має вирішальний вплив на можливості розвитку туризму. Так, наприклад, якщо гори утворені вапняками, доломітами чи іншими гірськими породами, що мають кальцій, то в них зустрічається багато печер, провалів, пустот, тобто розвинений карст, а це - умова для спелеотуризму, але схили таких гір небезпечні для туристів. Карстові гірські породи частіше

зустрічаються в молодих складчатих горах, а тверді кристалічні гірські породи - частіше в глибово-складчатих і складчато-глибових горах.

Якщо гори утворені твердими кристалічними магматичними чи метаморфічними гірськими породами, то вони є максимально сприятливими для розвитку туризму.

Далі потрібно вказати висоту снігової лінії, відзначивши, на якій висоті починається зона льодовиків і сніговиків. Важливо також за існування можливості дати характеристику льодовиків і льодовикових форм рельєфу, бо саме наявність багатолітніх сніговиків і льодовиків визначає можливість розвитку гірськолижного туризму.

Характеристика рівнин включає низку важливих елементів, вміння використовувати які дозволить дати правильну оцінку можливостей розвитку туризму.

Характеристика рівнин, найбільш крупних і цікавих для туризму, дається за конкретним планом: назва, розташування, походження, вік, сейсмічність, характер гірських порід. Далі - морфоструктура: пролягання, середня і максимальна висота (назва найвищої точки), склад рівнини. В межах рівнини можуть зустрічатися різні за висотою ділянки: низовинні, припідняті, високі (плато).

В підніжжі височин зустрічаються як метаморфічні, так і осадкові породи, у тому числі ті, що вміщують кальцій і солі, що призводить до утворення карсту. Внаслідок розвиток карсту тут виникають багаточисельні печери, провали.

На плоскогір'ях переважають метаморфічні і магматичні гірські породи. Причина цього достатньо проста: з віком на платформах посилюються тектонічні рухи, певні ділянки земної кори підіймаються, знищується осадочний чохол, і на поверхню виходять більш тверді кристалічні гірські породи.

Для розвитку туризму найбільш сприятливими є припідняття і плоскогір'я, що мають розчленований рельєф.

Але інколи рівнини мають інше походження, виникаючи у результаті діяльності морів, річок, озер (аккумулятивні, абразивно- і ерозійно-аккумулятивні рівнини). Їх легко визначити за зовнішнім виглядом на карті, вони, як правило, представлені порівняно вузькою смугою вздовж берега моря, озера чи ріки і складені піском чи галькою; досить часто це природні пляжі, що мають значне зацікавлення серед туристів.

В передгірських районах інколи також утворюються горбисті рівнини у результаті знесення продуктів руйнування гір.

Крім крупних розрізняють середні і малі форми рельєфу (морфоскульптура), що виникають внаслідок дії води, вітру, льодовика; процес утворення цих форм називають вивітрюванням (фізичне і хімічне). До них належать карстові форми, чи кари, трюги (коритоподібні долини), цирки, утворені діяльністю льодовика в горах.

На рівнинах у результаті дії давніх льодовиків утворились просторі моренні і водно-льодовикові (зандрові) рівнини, що мають складний горбистий рельєф, складаються з морен, оз, друмлін. Такі форми частіш за все зустрічаються на низовинах, освіжаючи монотонний характер рельєфу.

Вплив вітру особливо помітний в пустелях і напівпустелях, а також на піщаних узбережжях морів, річок, озер (піщані гряди і горби - дюни і бархани, а також останці, які інколи утворюють еолові міста).

Діяльність поверхневих вод призводить до утворення ярів, балок, річкових долин і терас.

Особливий інтерес для туризму представляють не лише приморські ділянки узбереж, але і власне та частина морської чи океанічної акваторії, яка розташована в межах юрисдикції конкретної країни.

Методика вивчення клімату. Клімат - головний компонент природи, що визначає можливості розвитку туризму у будь-якій країні. Причина цього у тому, що саме клімат, його особливості визначають попит. Обираючи країну, турист передовсім цікавиться тим, який клімат і погода, чи будуть вони сприятливими для відпочинку. Окрім цього, клімат впливає практично на усі інші компоненти природи. Різноманітність кліматичних умов є однією з головних причин різноманіття видів і напрямів туризму в конкретній країні.

В характеристиці клімату і погоди потрібно звернути увагу на низку аспектів. По-перше, клімат і погода - різні поняття, хоча вони і є однаково важливими для туризму. При цьому клімат - поняття більш загальне у порівнянні з погодою. Тому починати характеристику необхідно з вивчення основних закономірностей і понять клімату, послідовно розглядаючи головні елементи, явища і показники, що їх характеризують.

Передовсім, потрібно звернути увагу на те, в яких кліматичних поясах розташована країна, якими є особливості їх поширення по території країни. Якщо на території країни є кілька кліматичних поясів, то доцільно вибрати найбільш сприятливий для туризму і спочатку дати характеристику цього пояса за планом: тип чи типи клімату, бо якщо назва пояса має назву суб-, то типи клімату змінюються за сезонами року відповідно до типів повітряних мас.

Кліматичні умови всередині пояса змінюються з заходу на схід, відповідно до зміни підтипів повітряних мас змінюються кліматичні області. Тип клімату визначається типом повітряної маси, а кліматична область - підтипом повітряної маси.

Якщо у вибраному кліматичному поясі кілька кліматичних областей, то характеризувати їх потрібно в порядку, що відповідає ступеню їх сприятливості для туризму.

Інформація про те, в якій кліматичній області розташована цікава для нас область, є обов'язковою, бо кліматичні показники, а тим більше дані погоди напряму залежать від цього. Далі потрібно послідовно визначити основні елементи: дані про температуру, тиск, вологість, опади, вітер.

Розглядаються параметри показників впродовж року, у середньому за рік, по сезонах, а також зміни - амплітуди коливань. Амплітуди є важливими для визначення специфічних особливостей клімату. Так, наприклад, значні амплітуди коливань типові для областей з континентальним і різко континентальним кліматом, а в приморських районах амплітуди коливань невеликі. Характеристики усіх кліматичних показників дають по основних сезонах.

Далі потрібно коротко зупинитися на характеристиці основних кліматичних явищ. При цьому особливу увагу потрібно приділити областям високого і низького тиску, бо вони безпосередньо впливають на значення змін погоди.

Далі необхідно дати характеристику погоди. Послідовність є аналогічною до характеристики клімату: тип погоди, характеристика основних елементів і явищ. Відмінність полягає у тому, що при характеристиці погод якісні показники відіграють, як правило, більш важливу роль, формуючи вигляд середовища перебування.

Туристське вивчення вод Світового океану і суші. Характеристика вод є обов'язковим компонентом будь-якої туристської характеристики, бо немає практично жодної країни, де води не відігравали б важливу роль у розвитку туризму. Навіть в країнах, розташованих у зоні пустель, туризм орієнтується передовсім на конкретні річки чи озера, підземні джерела, оази чи ділянки морського узбережжя.

Характеристику вод доцільно розпочинати з розгляду вод Світового океану, що омивають країну: моря, океани, затоки чи протоки. Потрібно їх

назвати, а далі дати коротку характеристику вод тих морів чи океанів, які визначають можливості розвитку туризму в конкретній країні.

В рельєфі дна Світового океану виділяють чотири зони, але з точки зору туризму інтерес становить лише перша (зона шельфу чи материкової мілини) і менше друга (перехідна, що складається з ланцюгів островів і котловин окраїнних морів). Країни зі значними ділянками мілководного шельфу мають хороші умови для розвитку рекреаційного пляжного, спортивного, круїзного і оздоровчого видів туризму).

Склад гірських порід, що утворюють дно, також впливає на можливості розвитку пляжно-купального туризму і яхтінгу (якщо воно утворене піском чи мілкою галькою) чи дайвінга (якщо дно кам'янисте чи крупногалькове).

Різкий перепад висоти дна (глибини) поблизу берега (перелом дна) створює найбільш сприятливі передумови для занять серфінгом, іноді буває два-три такі переломи (наприклад, деякі ділянки вздовж східного узбережжя Австралії).

Ланцюги островів чи поодинокі острови, особливо цілі архіпелаги (вони бувають вулканічного і материкового походження) створюють додаткові умови для розвитку туризму.

Підводні скали, печери і уступи в теплих морях слугують основою росту коралів і становлять інтерес для поціновувачів підводного плавання. Коралові острови і лагуни з дрібним білим піском - справжній рай для купання і відпочинку.

Характеристика кожного з цих об'єктів (море, моря чи частина океану) повинна включати їх назву, місцезоположення стосовно території країни і відносно території океана (окраїнне, внутрішнє чи міжострівне).

Далі дають характеристику глибин, в першу чергу прибережної зони (середня і максимальна глибина дна), рельєфу дна, зокрема відмічаємо, в якій зоні дна Світового океану розташоване дане море. Особливу увагу потрібно

приділяти характеристиці берегової лінії. Порізана берегова лінія, що утворює затоки і острови, слугує додатковою сприятливою передумовою розвитку туризму.

Далі потрібно дати характеристику властивостей вод моря чи частини океану: температура і її зміни за сезонами року, соленість, рух вод (течії і хвилі води) і коротко повідомити про органічне (біологічне) життя водойми. Якщо водойма замерзає, потрібно вказати тривалість і по можливості стійкість льодового покриву. В низці країн важливим ресурсом розвитку туризму є припливи, що досягають значних висот - 10 м і більше. Якщо країна має велику акваторію моря (чи морів) з багаточисельними островами (архіпелагами), це сприятливі можливості розвитку морського круїзного туризму і яхтінгу.

Характеристика вод суші включає характеристику річок, озер, боліт, підземних мінеральних вод.

Загальна характеристика річок включає відомості про те, наскільки багата ними територія країни, які вони за розмірами, значенням, величині і особливостями розташування. Далі потрібно перерахувати найбільш крупні головні ріки і навести характеристику кількох річок різного типу, що є цікавими для туризму. Характеристика кожної з річок дається за таким планом: назва річки, її місце в річковій системі (головна чи притока), місцеположення, місце витoku, місце впадіння. Далі характер течії річки (гірська чи рівнинна, багато- чи маловодна), температура води, швидкість течії, нахил і падіння. Великий вплив на розвиток певних видів туризму справляє режим річки (зміна рівня води, наявність і час повноводдя, паводків, тривалість і стійкість льодоставу), характер русла.

Загальна характеристик озер включає інформацію про те, наскільки багата ними територія країни, які вони за походженням, величині, глибині, які особливості їх розміщення. Далі потрібно назвати крупні озера і дати характеристику тих з них, які є цікавими для різних видів туризму.

Характеристику кожного з озер дають за таким планом: назва озера, його місцеположення, походження озерної котловини (тектонічне, льодовикове, карстове), характер берегової лінії, дна і гірських порід, що утворюють береги і дно озера, глибини, температура, соленість (стічне чи безстічне), режим і переміщення вод озера, характер рельєфу і рослинності берегів. Особливу увагу потрібно приділити режиму озера (елементи якого є аналогічними до річкового) і короткій характеристиці островів. Часто навколо крупного озера чи вздовж крупної річки формується особливий мікроклімат - сприятливий для розвитку туризму. Крім того, на берегах подібних водойм, як правило, є багато крупних і малих історичних і культурних центрів, що сприяє розвитку круїзного озерно-річкового туризму. Мінеральні озера є важливим ресурсом для лікувально-оздоровчого туризму. Річки і озера часто мають багатий підводний світ, тваринний і рослинний, коротка характеристика якого є необхідною і доцільною.

Особливе значення для туризму мають мінеральні води і грязі. Для туризму важливими є джерела, місця виходу підземних вод на поверхню чи артезіанські скважини - створені місця виходу мінеральної води на поверхню. В курсі країнознавства доцільно дати загальну характеристику мінеральних вод і грязей країни. Така характеристика включає оцінку того, наскільки ними багата країна, якими вони є за складом, температурою і характером впливу на організм людини, далі потрібно назвати території (райони країни), найбільш багаті мінеральними водами чи лікувальними грязями.